

tex.f.d.Ağayev Firudin Tərhan oğlu AMEA İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu –şöbə müdiri
Məmmədova Gülarə Abas qızı AMEA İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu –böyük elmi işçi
Bağirova Cəmilə Ramiz qızı AMEA İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu –böyük elmi işçi

ELEKTRON TƏHSİLDƏ ADAPTİV TEXNOLOGİYALARININ TƏDBİQİ MƏSƏLƏLƏRİ

***Xülasə:** Məqalədə xarici universitetlərdə elektron təhsil adaptiv texnologiyalarının müqayisəli təhlili təqdim edilir. Azərbaycanın təhsil müəssisələrində belə texnologiyalardan istifadə perspektivləri araşdırılır.*

***Açar sözlər:** elektron təhsil, adaptiv texnologiya, adaptiv naviqasiya, adaptiv testləşdirmə, adaptiv texnologiyalarının perspektivləri.*

Hal-hazırda, dünya təhsil praktikasında distant tədris texnologiyalarından istifadə edən elektron təhsil fəal inkişaf edir. Elektron təhsildə təhsil prosesi, ənənəvi təhsillə müqayisədə, başqa təşkilati, texnoloji və metodoloji prinsiplərdə qurulur. O müxtəlif sosial qatların təhsil almaq imkanlarının genişlənməsini, fasiləsiz təhsil konsepsiyasına keçidi təmin edir. Bununla əlaqədar olaraq, təhsil prosesinə tələblər də dəyişir. Təhsilin təkmilləşdirilməsində adaptiv tədris texnologiyaları mühüm rol oynayır [1].

Elektron təhsildə perspektiv, lakin kifayət qədər işlənməyən istiqamətlərdən biri də intellektual və adaptiv tədris texnologiyalarının tətbiqidir. Bu texnologiyalar elə tədris prosesi və predmet sahəsi modelləri əsasında qurulmalıdır ki, onlar hər bir tələbə üçün fərdi təhsil trayektoriyası və tədris strategiyasının formalaşmasını təmin etsin. Elektron təhsil sistemində intellektual və adaptiv texnologiyaların istifadəsi təhsil keyfiyyətinin artırılmasına yardım edir. Adaptiv tədris prinsipləri tədris prosesinin (həm ali tədris müəssisəsi çərçivəsində, həm də distant təhsildə) tələbənin fərdi xüsusiyyətlərinə uyğun təminatıdır.

Adaptiv tədris texnologiyasının əsas ideyası ilk dəfə alimlər Qordon Pask və L.A. Rastriqin tərəfindən təklif edilmişdir. Onlar, bu texnologiyanın işlənməsinə və onun tədris prosesində tətbiqinə əsaslı nəzəri və tətbiqi töhfələrini vermişlər [2]. Aparılan terminoloji analiz göstərdi ki, “adaptasiya” (adaptation) termini bu sözün geniş mənasında alışımanı bildirir, “alışma” (adjustment) termini isə mahiyyətə subyektin mövcud şəraitə situativ alışmağı ifadə edir.

Adaptiv texnologiyanın yaradılması bir sıra pedaqoji problemlərin olması və həm bütün tədris prosesinin, həm də ayrıca götürülmüş dərsin ideallaşdırılmış imkanlarından istifadə etmək cəhdi səbəbi ilə baş vermişdir [3].

Texnologiyanın əsas mahiyyəti aşağıdakı məsələlər üzrə müəllimin eyni vaxtda işindən ibarətdir:

- bütün tələbələrin müstəqil işinin idarə edilməsi;
- ayri-ayrı tələbələrlə fərdi iş;
- tələbələrin fərdi xüsusiyyətlərinin və imkanlarının nəzərə alınması və reallaşdırılmasının həyata keçirilməsi;
- hamının fərdi müstəqil işə maksimal cəlb edilməsi.

Adaptiv elektron tədris sistemi bir sıra üstünlüklərə malikdir:

- tələbələrə özlərinin tədris trayektoriyalarını müstəqil şəkildə seçməyə geniş imkanlar verir;
- nəzarətin və tədrisin nəticələrinin qiymətləndirilməsinin operativliyini və obyektivliyini yüksəldir;
- müəllim-tələbə münasibətlərində fasiləsiz əlaqəni təmin edir;
- tədris fəaliyyətinin fərdiləşməsinə yardım edir (tədrisin tempinin, tədris tapşırıqlarının çətinliyinin diferensiyası və s.);
- tədrisin əsaslandırılmasını yüksəldir;
- tələbələrdə düşüncənin məhsuldar, yaradıcı funksiyaların inkişafına, intellektual qabiliyyətlərin artmasına, əməliyyat düşüncə tərzinin formalaşmasına yardım edir.

Son illərdə Azərbaycan təhsilin inkişafında mühüm addımlar atmışdı, təhsilin normativ-hüquqi bazası təkmilləşdirilmişdir [7]. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin göstərişləri əsasında təhsil müəssisələrinin maddi-texniki təminatına yönəlmiş geniş tədbirlər həyata keçirilmişdir, informasiya və kommunikasiya texnologiyalarından istifadəsi genişlənmişdir.

Buna baxmayaraq, Azərbaycanın təhsil sisteminin Avropa standartlarına uyğunlaşdırılması və təhsilin keyfiyyət göstəricilərinin artırılması üçün yeni addımların həyata keçirilməsi ehtiyacı var.

Mühüm strateji istiqamət müasir tələblərə cavab verən, fasiləsiz təhsili təmin edən, infrastrukturunun yaradılmasıdır. Bu istiqamət informasiya-kommunikasiya texnologiyaları əsasında təhsil müəssisələrinin şəbəkəsinin səmərəliləşdirilməsi, distant təhsilin inkişaf etdirilməsi, müasir peşə təlim mərkəzlərinin və komplekslərinin yaradılması kimi tədbirlər əhatə edir.

Buna baxmayaraq, təhlil göstərir ki, tədris prosesində müasir texnologiyalar məhdud dərəcədə istifadə olunur, bəzi hallarda isə, yaradılmış sistemlərin istifadəsi kifayət deyil.

Qlobal iqtisadiyyatının inkişafı tədris prosesində müasir informasiya texnologiyalarının istifadəsinin sürətləndirilməsində beynəlxalq təcrübənin istifadəsini tələb edir. Bu sahədə, problemlərdən biri, Azərbaycan dilində müvafiq tədbiqi proqram təminatının olmamasıdır.

Hazırda, Azərbaycanda distant təhsilin inkişafı ilkin mərhələsindədir. Lakin bu istiqamətdə respublikamızda ciddi yanaşma və intensiv iş elektron tədrisin inkişafına bütün imkanlar var [9].

Hələ ki, Azərbaycanın universitetlərində, ənənəvi qaydada, əsasən, fənnin öyrədilməsi müəllim tərəfindən mühazirələr oxumaqla həyata keçirilir. Biliklərin belə şəkildə ötürülməsi halda, tələbə informaiyanı passiv qəbul edir. Digər üsulları ilə müqayisədə (yəni aktiv və interaktiv), müzakirələrin oxunması və sonradan, sorğular, imtahan şəkildə qiymətləndirilməsi, tədris kontentinin ən aşağı qavrama faiz üsuludur.

Elektron tədris kurslarının işlənməsi dəyərinin azalması və şəbəkə tədrisi çərçivəsində onların istifadə imkanlarının genişləndirilməsi vacib problemdir. Bundan başqa, pedaqoji qaydaların sadələşdirilməsinə imkan verən avtomatlaşdırılmış vasitələrin olmasına baxmayaraq istənilən vəziyyət üçün münasib qaydalar generasiya etmək mümkün deyil. Sadalanan səbəblər adaptiv tədrisi reallaşdıran elektron tədris kurslarının işlənməsi probleminin həlli axtarışına gətirib çıxarır.

Ədəbiyyat

1. Елисеева Е.В., Злобина С.Н. Адаптивное электронное обучение как высокоуровневая технология организации профессиональной подготовки студентов в вузе. Вестник Брянского государственного университета, 2011, № 1, с. 164-169.
2. See Gordon Pask, 'SAKI: 25 years of adaptive training into the microproces sorera', in International Journal of Man-Machine Studies, Vol 17, 1982, pp 69–74.
3. Борк А. Компьютеры в обучении: чему учит история // Информатика и образование. 1990. № 5, с. 110–118.
4. "Государственная стратегия по развитию образования в Азербайджанской республике". Утверждено распоряжением Президента Азербайджанской Республики от 24 октября 2013 года. www.prezident.az.
5. Abbaszadə A.A., Şəfaqətov R.Ş. Azərbaycanda Elektron Təhsil: Gələcəyə Baxış. http://www.academia.edu/12385043/Azərbaycanda_Elektron_Təhsil_Gələcəyə_Baxış